Ми по-літньому вибралися на знайомі пригоринські крутосхили, бо тепло-тепло було і сонячно-сонячно. Навіть не вірилося, що оце вже вересень снує над Поліссям срібні павутинки.

Цього разу замахнулися знайти відкасника татарниколистого. Далеко не кожен ботанік може похвалитися, що зустрічав цю рослину. Бо в нас на неї можна деколи наткнутися лише на вапнякових схилах розтоцько-опільських лісів та в західній частині лісостепу. До речі, за межами Радянського Союзу вона росте ще тільки в Польщі, але там така рідкісна, що взята під індивідуальну охорону. Головне, що приваблює у відкаснику, — це велике і оригінальне блідо-жовте суцвіття-кошик, діаметр якого до двадцяти сантиметрів. І це суцвіття не гойдається на стеблі, як у інших рослин, а лежить прямо на землі, наче тарілочка. Тільки й того, що обрамлене колючим зубчастим листям. Те листя, якому належить відлякувати всіляких непроханих гостей, насправді робить суцвіття ще привабливішим, і важко знайти таку людину, яка проминула б його без уваги.

Зрозуміло, відкасника татарниколистого у вазу на столі не поставиш, дарувати комусь у букеті теж не будеш — не вплітається він у букет. Однак, побачивши, людина чомусь не промине нагоди його зірвати. Хай навіть і руки поколе об колюче листя.

Відкасник татарниколистий теж дуже давня рослина, належить до реліктів третинного періоду. Проте в розряд рідкісних потрапив уже у двадцятому столітті. Недавно один ботанік стверджував, що ця рослина збереглася на Україні тільки подекуди на схилах Вороняків Львівської області і ніде більше. Що ж, тим заманливіше для нас знайти її на Ровенщині. Зараз саме відкасник має цвісти, отже, найбільш примітний.

Ми знайшли відкасника відразу ж на першій галявині. На жаль, не татарниколистого, а іншого. У "нашого" виявилося височеньке стебло, а

квітка не така вже й велика. Та знахідка ще більше вселила в нас надію, що знайдемо й татарниколистого.

Проте чим далі, тим менше залишалося впевненості. Річ у тому, що крутосхили чомусь припали до вподоби виводкові диких свиней, ці тварюки недавно все буквально переорали тут. На деяких галявинах, було, жмені трави не знайти, не те що відкасника.

— Оце насвинячили! — обурювався я.

— Вони, як розібратися, більше від нас прав мають на ці схили, бо ж лісові мешканці,— заспокоював Іван Михайлович. — Та й добру справу зробили. Наступного літа тут знаєте які трави загудуть?! Це ж обновлення рослинності...

"Воно так, — думав я собі,— але ж відкасника татарниколистого до "Червоної книги" занесено! А дикий кабан не обминув його, схрумав, певно, як ласощі... Проте звідки тварині те знати?.."

Пригадалася одна давня книга. У ній писалося, що понад двісті років тому відкасник і для багатьох людей був якщо не ласощами, то досить смачною поживою. Ті, хто куштував приготоване з суцвіть відкасника пюре, запевняли, що за смаком воно ні в чому не поступається перед картопляним. Автор тієї книжки всерйоз розмірковував: чому б на пісних і не придатних до обробітку грунтах не вирощувати відкасника? Адже це там, де не родить картопля, давало б їй заміну.

Сьогодні така пропозиція здається досить дивною. Де вже тут вести мову про відкасника як замінника бараболі! Аби хоч для науки зберегти.

На березі Горині набрели на нашого спільного знайомого. Він ловив рибу, зручно розташувавшись зі своїми трьома вудками у затінку черемхи.

— Не везе, кажете? — примружився знайомий. — І мені теж. Вважай, добрих п’ять годин простовбичив тут, а всього якихось півтора десятка пліточок упіймав. Раніше, було, вже як заберешся у цю глухомань, то недаремно: тільки встигай закидати. А зараз — тьфу! — нічим перед сусідами похвалитися. Геть чисто переводиться риба в Горині.

Ні, нам таки повезло, і ми зустрілися з дивом. Зі справжнім!

Виходимо ото на галявину. Вірніше, навіть не на галявину, а на широченьке поле, обрамлене лісом. І все те поле раптом лілово-рожеве — цвіте верес…

Ступаємо кілька кроків — наче по товстелезному пухкому килиму. П’янить медовий запах. Чогось так і хочеться розпластатися горілиць у цьому духмяному буйноквітті.

— Покачаємося? — вгадує мою думку Іван Михайлович. І, знявши рюкзака, плюхається ницьма додолу. Ще й руки розкинув. Я тут і собі шубовсть у звабливу прохолоду вересу. Так легко і радісно! Хочеться сміятися, співати. Качаємося, як діти. Навіть співаємо щось, правда, кожен своє і не в лад, та це байдуже.

Прямо перед очима в мене хитається гілка вересу. Дрібненькі зелені-зелені листочки, мініатюрні квіточки, зібрані у довгу китицю. І все це — ніби щойно вирізьблене чарівником-скульптором з якогось матеріалу небаченої краси. Хоч знаю, скульптор цей — Природа, та не можу не дивуватися його майстерності.

Вереси —

Цвіт поліської краси…

Це Іван Михайлович затягує.

— Самі склали?

— Ні, хитнув головою, — народна пісня. А народ уміє підмічати, це вже точно.

І далі наспівує:

Цвіте верес на Поліссі —

Мед буде…

Раптом схоплюється на ноги. Тре ліву руку, сикає від болю і в той же час сміється:

— А, щоб його! Бджола вкусила… С-с… Так мені й треба. Співаю "мед буде", а сам бджілкам заважаю цей мед збирати.

Чомусь тільки зараз завважую, що вересове поле аж дзвоном дзвенить, аж співає, стільки бджіл на ньому трудиться. Справді, "цвіте верес на Поліссі — мед буде"!

Поминаємо галявину. Носаль хитрувато мружиться:

— То до яких рослин віднесемо верес?

Я не вагаюся:

— До рідкісних!

…Вдалині від річки нас чомусь охопило гнітюче почуття. Спочатку не могли зрозуміти, чого б це. Але згодом переконалися: тому, що в лісі дуже сухо. Ідеш, а листя монотонно шурх-шурх під ногами. Жолуді падають — шурх-шурх-шурх! Вітерець пробіжить — шурх-шурх! Не те що

їстівного гриба — поганого мухомора ніде не видно. А все живе ніби вимерло. Зрідка пискне якась пташина, та й та одразу ж замовкне, ніби злякавшись власного голосу. Все зело стало чахле, похилилося. На що вже невибаглива жалюча кропива, а й на ній листя поскручувалося від посухи.

Шурх-шурх… Шурх-шурх… Здається, це ліс шепоче спрагло: пити… пити… Тішимося думкою, що вже не довго чекати лісові. Якщо вже настала осінь, то дощі обов’язково будуть.

Де-не-де зблисне під ногами червона ягода брусниці. Визбирали уже.

— На Поліссі брусницю з давніх-давен вважають однією з найкращих ягід, — розповідає Іван Михайлович. — І на те мають усі підстави. Адже ця ягода дуже довго зберігається свіжою. Особливо коли її залити чистою водою. Раніше поліщуки робили так: у невеличку бочечку крізь отвір у денці засипали брусницю, заливали холодною кип’яченою водою і забивали чіп. Бочечку опускали в криницю. А серед зими витягували і мали свіжі брусниці та ще й приємний на смак вітамінізований напій. Нерідко в криницю опускали дві бочечки. Тоді другу відкривали аж напровесні, коли для людського організму особливо необхідні вітаміни. Це тепер у магазинах всілякі там соки та джеми в будь-яку пору купляй, а лимони, мандарини та апельсини з усього світу привозять. А колись нічого цього не було, от і виручала брусниця. Зараз здебільшого люди забули цей спосіб зберігання брусниць. А жаль. Ця ягода і нині на Новий рік чи на Восьме березня не завадила б…

Наблизилися знову до Горині і відразу переміну вловили: ніби дихати стало легше. Відчувається, вода поруч. Усе навкруги веселіше.

Біля завороту річки несподівано почули:

— Сергію, Сергію! Сюди!..

Щось у цьому голосі було таке, що ми й собі щодуху кинулися в той бік.

На березі тупцював хлопець років п’ятнадцяти. Він обома руками тримав кінець товстого вудлища з ліщини, а щось невидиме тягло вудку вниз за течією. У цю мить підскочив другий хлопець, певне, той самий Сергій, якого кликали. Удвох вони щосили потягли вудку до себе. Біля берега завирувала вода — на гачку борсалася велика щука.

Нарешті рибину витягли. Хлопець схопив її на оберемок, одніс далеко від води й поклав у траву. Зморена боротьбою, щука навіть не підстрибувала, тільки раз у раз "плямкала" червоними зябрами. А хлопець стояв біля неї і весь аж трусився від хвилювання.

— Оце улов! — захоплювалися ми.

Сергій узяв палицю, сунув щуці в рот. Та закусила її і не пускала.

— Не менше десяти кілограмів, — визначив Іван Михайлович. — А ще кажуть, що в Горині риба перевелася…

Раптом він штовхнув мене у плече:

— О, і це не перевелося!

Показує не на щуку, а трохи вбік.

Я навіть очі протер — ні, таки він, відкасник татарниколистий! Наче тарілочка у зеленому віночку з листя. Любісінько красується собі на сонці.

Нахиляюся над суцвіттям.

Відчуваю, як з хвилювання починають тремтіти руки… Це від радощів.